

- Ruchnaja kniga drevnej klassicheskoj slovestnosti, sobrannaja Jeshenburgom#, umnozhenaja Kramerom i dopolnennaja N. Koshanskim. Tom pervij [The manual book of ancient classical literature collected by Eschenburg, multiplied by Kramer and supplemented by N. Koshansky. Tom First].* (1816). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Speranskij, M. (1844). *Pravila vysshogo krasnorechija [Rules of supreme eloquence]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Tihomirov, D. (1897). *Kak učit' pisat', chitat' i schitat' na pervoj stupeni obuchenija? Obshhedostupnoe rukovodstvo dlja uchashhihsja po bukvarju [How to teach writing, reading and counting at the first stage of training? Public Primer for Primers]*. Moskva [in Russian].
- Tolmachev, Ja. (1812). *Pravila slovesnye, rukovodstvujushhie ot pervyh nachal do vysshih sovershenstv krasnorechija [Rules verbal, guiding from the first principles to the highest perfection of eloquence]* (Ch. 4: Sochinenija Jakova Tolmacheva [Works by Yakov Tolmachev]). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Curikov, N. (1898). *Diktanty – zadachi [Dictations - tasks]*. Moskva [in Russian].
- Chihanov, B. (1899). *Uchebnik arifmetiki. Kurs sredne-uchebnyh zavedenij [Textbook of arithmetic. Course of secondary schools]*. Moskva [in Russian].

ALINA RYABOKIN

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: Alinarn93@ukr.net

ROMAN-IRISH EDUCATIVE TRADITION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF CENTRAL UKRAINE AT THE LATE XIX – EARLY XX CENTURIES

The article analyzes the textbooks for elementary schools and gymnasiums of different types, which are located in the library of the Kiev Pechersk Lavra. It is found that the content of the textbooks proves provisions of our study that the Roman-Irish scholarly tradition took place in educational process of Ukraine at the late XIX - early XX centuries.

The author's research field includes arithmetic textbooks that contain logical and mathematical problems of Alcuin and his students, ABC books and alphabets with sequential reading and spelling techniques, publicly available guides for sound teaching method of elementary education, which also took place in elementary school. In addition, the article deals with arithmetic courses for repetition in public schools (end of the nineteenth - early twentieth centuries), manuals containing tasks and dictations for undergraduate applicants in classical gymnasiums and universities, rhetoric and higher eloquence textbooks, Greek and Latin grammar books, indexes of current pedagogical literature of the late nineteenth century.

Considering that today there has been no systematic analysis of educational publications for elementary schools, different types of schools and gymnasiums, as well as author's manuals designed for independent preparation of future gymnasium students and university students in the period we have defined (end of XIX - beginning of XX), author of the article sought to carry out such an analysis and to identify in the textbooks and manuals the component that is defined as the Roman-Irish educational tradition.

An approach of K. Govorov, A. Zhdanov, M. Zarnitsky, F. Kodupolo and others to the study of grammar and literature in scientific-school editions shows: first, the importance of initial language learning, as it was in the Carolingian grammar schools; second, the phonetic and morphological approach to word learning at the initial stage of grammar study also confirms the previous postulate. In the period defined by us Rhetoric also occupied an exceptional place in the system of education, it is enough to analyze textbooks of that time (N. Koshansky, M. Speransky, O. Eshenburg) and its rules from the Carolingian era remained almost unchanged.

Keywords: Roman-Irish educational tradition; school; grammar; metrics; arithmetic; Carolingian Renaissance; Ukraine.

Одержано 05.09.2019

УДК 37(091)(460)"05/14"

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196677>

МАКСИМ САЙБЕКОВ

ORCID: 0000-0001-5454-7181

(Полтава)

Place of study: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: maksimsaybekow@gmail.com

ГІСПАЛЬСЬКА ЄПІСКОПАЛЬНА ШКОЛА, ЯК ОСЕРЕДОК ОСВІТИ У ВЕСТГОТ-СЬКІЙ ІСПАНІЇ

У даній статті розглядаються проблеми організації і діяльності єпископальних шкіл. Показано процес зародження та становлення однієї з перших освітніх шкіл в Західній Європі. Також варто відмітити, що подібна організація VII ст. була ознакою інтеграції інтелектуального життя в життя суспільства та країни. Піднесення такого освітнього рівня у королівстві вестготів було підкріплено діяльністю освіченого кліру та римською інтелектуальною традицією.

В статті здійснена спроба простежити процес формування перших університетів на території Європи.

Саме у подібних закладах був вироблений тип освіченої людини, яка відповідала вимогам тієї епохи, що опанувала знаннями не тільки для служіння Богу, а й для поповнення та передачі цих знань в інтересах самої науки.

У даній статті розкрито основні засади середньовічної християнської освіти, відбивши етапи організації школи і виділивши сім основних дисциплін, які вивчалися на всіх етапах. У висновку відзначено, що поступово, на основі єпископальних та монастирських шкіл, до

XV століття з'являються університети. Заняття в університетах тривали впродовж цілого дня (з 5 години ранку до 8 години вечора). Основною формою навчання було читання професором лекцій.

476 рік історики вважають рубіжною датою в історії Західної Європи. В цей рік припинила своє існування Західна Римська імперія і почалася власне історія середньовічної Європи. Міграції германських племен V-VI ст. вплинули на рівень античної культури. Однак занепаду культури та освіти не відбулося, що і буде висвітлено у даній статті. Авжеж, не можна заперечувати зрушеннями в соціально-економічному розвитку Західної Європи, пов'язаних з переходом до натурального господарства і порушенням економічних і культурних зв'язків. Наслідком цих явищ була крайня обмеженість кругозору людей того часу, але духовенство все ж зберегло та передало знання наступним поколінням.

Розглянемо тезис, що у ранньому середньовіччі зниження освіченості та культури пов'язано зі значним впливом та пануванням церковно-феодалної ідеології в Західній Європі, носієм якої виступила католицька церква.

Розвиток середньовічної освіти пов'язано з розвитком церковної освіти, оскільки знання були необхідними для викладання церковної догматики, засвоєння якої було потрібно людям, які бажали прийняти хрещення, і служителям церкви в боротьбі з еретиками і язичниками. Питання освіти і виховання взяла на себе церква, яка сформувала новий тип школи – християнський, де мовою викладання стала латинська мова. Педагогічні ідеї Середньовіччя розглядали світ як «школу Христа», в якій сенсом життя кожної людини є пізнання Бога.

Ключові слова: кафедральна (єпископальна) школа; освіта; сім вільних мистецтв; темні віки; раннє Середньовіччя; Ісидор Севільський; Вестготська Іспанія.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Щоб побудувати суспільство, що динамічно розвивається можуть тільки освічені люди, здатні гнучко реагувати на зміни і відповідати викликам сучасної епохи. У наш час кузню таких кадрів як і раніше виступають школи та університети, що дають класичну освіту. Тому необхідно простежити процес зародження університетів, починаючи з часів раннього Середньовіччя, коли тільки почали з'являтися освітні заклади в Західній Європі. Незважаючи на загальне уявлення про Середні віки як часу мракобісся і відсталості, культурна спадщина Середніх віків в історії людства надзвичайно вагома. Найважливішим освітнім утворенням цього періоду стали кафедральні (єпископальні) та монастирські школи, що у подальшому трансформувалися у протоніверситети.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Осмислення феномену університету присвячено ряд робіт європейської, американської наукової думки. Класичними є дослідження Дж. Ньюмена і В. фон Гумбольдта, ідеї яких отримали розвиток у М. Вебера, Х. Ортега-і-Гассета, А. Флекснера, К. Ясперса, Р.М. Хатчинса, Е. Дюркгейма, К. Керра.

В. Гумбольдт вбачає основне призначення університету в здійсненні дослідницької функції, Дж. Ньюмен – в освітній функції, пов'язуючи, при цьому, ідеали навчання та інтелектуальної культури. Х. Ортега-і-Гассет і К. Ясперс бачать в університеті втілення ідеалів духовності і високої культури.

Дослідженню структури і історичних передумов появи університету присвячені роботи Ж. Ле Гоффа, Ж. Верже, В. Роуга, Л. Мішед. Ж. Ле Гофф дає опис структури і функцій середньовічного університету в фазі його розквіту. Ж. Верже, В. Роуг і Л. Мішед називають причини становлення університету як інституційної форми і описують основні принципи його функціонування. У контексті аналізу середньовічної філософії про університети пише Е. Жильсон.

Серед вітчизняних дослідників, зважали на феномен середньовічного університету в плані культурологічного аналізу епохи Середньовіччя слід назвати В. Бахтіна, Л.П. Карсавіна, О.А. Добіаш-Рождественську, В.Н. Іванівського, Г.Г. Пікова, С.А. Предтеченського, Н.В. Сперанського, Л. Кузьменко, С.С. Аверинцева, Г.І. Ліпатнікову.

Щодо появи перших єпископальних шкіл та їх внутрішню структуру йдеться у праці Чарльза Гербермана «Школа» (1913), у П'єра Ріше «Освіта та культура на варварському Заході: від шостого до восьмого століття» (1978). А про деякі аспекти організації єпископальних шкіл висвітлено у праці Едварда Томпсона «Готи в Іспанії».

Мета статті – розгляд процесу відродження освіти в постримський період і формування специфічної системи навчальних закладів різних рівнів на прикладі Гіспальської єпископальної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб розуміти умови, в яких складалась середньовічна західноєвропейська освіта та знання необхідно розглянути важливість впливу церкви на всі сфери суспільного життя та її взаємодію зі світською владою.

Отже, церква Іспанії, або Вестготського королівства, не володіла, подібно Східним Патріархатам, Африканській або Кіпрській Церкві, автокефалією, але, визнаючи над собою юрисдикцію Римської кафедри, вона мала необхідну автономію: так, в Іспанії до XI століття в обряді була не римська, а іспанська меса, яка пізніше отримала назву мозарабської. Іспанська Церква була розділена на митрополії, приблизно відтворюючи провінційну структуру часів Римської імперії: кафедри митрополитів перебували в Толедо, Бракарі (Бразі), Емері (Меріді), Гіспалісі (Севілья), Таррагоні і за Піренеями, в Септіманії, або Семиградді, на півдні Галлії, що залишилася під владою вестготів, – в Нарбоні. У свою чергу митрополії склалися з єпархій (діоцезів). У самій Іспанії налічувалося близько 70 кафедр. У вестготській Септіманії знаходилося ще 7 єпархій. Вищим органом церковної влади в Іспанії були собори, скликалися в столичному Толедо, які і за своїм складом, включених єпископів і світських магнатів, і за компетенцією були одночасно церковним і державним інститутом.

Тому така розгалужена та ієрархічна система церкви мала неабиякий потенціал для формування на її основі великої кількості освітньо-навчальних закладів.

У 633 році в Толедо відбувся IV собор, скликаний королем Сісенандом. У роботі собору брали участь 6 митрополитів, 56 єпископів і 7 осіб, які представляли своїх єпископів, а також король зі свитою. Головував на ньому Ісидор Севільського (Гіспальський), що на той час був найстаршим за хіротонією єпископом Іспанії. Найважливішими рішеннями цього собору було проголошення єдності церкви і держави, створення кафедральних (єпископальних) шкіл в кожному церковному діоцезі.

Сам Ісидор свою освіту здобув в єпископській школі Гіспала, що володіла чудовою бібліотекою, частина фондів якої була придбана його батьком Северіаном. Ісидор був виключно вдумливим і старанним читачем книг, так що, володіючи неабиякою пам'яттю, він деякі з них запам'ятовував дослівно і міг цитувати їх, не маючи цих творів у себе під рукою. За час навчання він не тільки опанував науки класичних тривіума і квадрівіума, удосконалив знання рідної латинської мови, а й вивчив грецьку і єврейську мови, читав Священні книги і творіння грецьких отців, а також твори древніх філософів в оригіналі. Надбання книжкових знань Ісидор поєднував з молитовним і аскетичним досвідом.

Кафедральні школи почали виникати ще в ранньому середньовіччі як центри вищої освіти, деякі з них перетворилися в середньовічні університети. Впродовж середніх віків та в подальшому вони доповнювалися монастирськими школами. Деякі з цих шкіл ранньосередньовічного часу проіснували до сучасності.

У пізній Римській імперії, коли римська муніципальна освіта почала занепадати, єпископи почали створювати школи, пов'язані з їх соборами, щоб забезпечити церкву освіченим духовенством. Найперше свідчення про школу, створену за таким принципом, зустрічається у вестготській Іспанії на Другому соборі у Толедо в 527 (Riché, & Contreni, 1978, p. 126).

Ці початкові школи, спрямовані на релігійне навчання освіченого єпископа, простежуються в різних частинах Іспанії та приблизно в двадцяти містах Галлії (Франція) впродовж шостого і сьомого століть.

Отже, саме на Четвертому церковному соборі у Толедо і завдяки впливу Ісидора був оприлюднений указ, яким зобов'язав всіх єпископів засновувати семінарії в їх соборних містах за зразком школи, що вже існувала в Севільї. В межах своєї юрисдикції Ісидор використовував засоби освіти, щоб протистояти зростаючому впливу готичного варварства. Саме енергійність Ісидора та бажання творити дало поштовх освітньому руху, центром якого була Севілья. Було наказано вивчати грецьку та іврит, а також гуманітарні науки. Також заохочувався інтерес до юриспруденції та медицини. Завдяки впливу четвертого собору ця політика щодо організації освіти стала обов'язковою для всіх єпископів королівства (Riché, & Contreni, 1978, p. 282–90).

Основним навчально-освітнім матеріалом в Гіспальській школі була фундаментальна праця Ісидора Севільського «Етимології».

«Етимології» – займають особливе місце не тільки в спадщині Ісидора, а й взагалі в середньовічній культурі та науці. Вміщені в ній 20 книг, разом являють собою «першу всеосяжну енциклопедію середньовіччя» (Saxl, 1957, p. 228–241).

Працюючи над нею багато років, Ісидор так і не встиг завершити цю головну працю свого життя. За нього це зробив його колега і учень єпископ Брауліо Сарагоський. Брауліо більш чітко визначив структуру книги, дав назви окремим її частинам, тобто висловлюючись сучасною мовою виконав необхідну редакторську роботу.

«Етимології» зачіпали практично всі сфери наукового інтересу того часу від богослов'я до зоології, і від мінералогії до граматики.

«Світло вчення Ісидора підтримував вогонь іспанських умів, незважаючи на темні віки варварства в Іспанії» (Ле Гофф, 2003, с. 59).

Сучасники Ісидора Севільського, за словами В. І. Уколової, надзвичайно високо оцінили його внесок в розвиток культури: «Про нього захоплено відгукувалися Брауліо, Льдефонс Толедський, Мартін Брага і ін.

Ще за життя Ісидора його творіння переписувалися не тільки в Іспанії (Гіспала, Толедо, Сарагоса). Фонтейн склав карту поширення його робіт по середньовічній Європі.

Ще за життя Ісидора з Сарагоси його рукописи потрапили в королівство франків (Сен-Дені, Камбре, Флері), в Італії (Монте Кассіно), в різні німецькі абатства, в Нортумбрію та Ірландію. Саме тому навала арабів, що знищила королівство вестготів, не знищило його рукописів. Твори Ісидора вивчали в школах і університетах середньовічної Європи. Петрарка свідчив про їхнє поширення в його час, а гуманісти називали Ісидора «останнім філологом античності» (Харитонов, 2006 с. 227).

Ісидор написав не один доробок, однак найвизначнішою з праць сучасниками і наступними поколіннями дослідників визнаються «Етимології». На сьогоднішній день збереглося близько тисячі копій рукопису. Як підтвердження їх триваючої популярності до і після настання епохи друкарства (XIV століття), понад шістдесят рукописних копій всієї роботи, а також понад сімдесят копій окремих частин цього доробку були написані в XV столітті і дійшли до наших днів і це все серед безлічі друкованих примірників «Етимологій», що побачив світ вже до 1500 року (Varney et al., 2006, p. 24).

Не менш поширені були «Етимології» і до X століття. Рейделлет наводить список з тридцяти семи повних або майже повних рукописів «Етимологій», що дійшли до наших днів та датуються IX століттям і навіть більш ранні згідно з джерелами.

Згідно з коментарем Діаса існує безліч свідчень, які демонструють, що вже до 800 року рукописні копії «Етимологій» можна було віднайти «у всіх культурних центрах Європи».

Найдавніший рукописний фрагмент «Етимологій» знаходиться зараз в Сант-Галленському абатстві, який на сьогоднішній день знаходиться на території Швейцарії. «Фрагмент написаний рукою Ірландського переписувача, мабуть до середини VII століття» – описує цей текст Е. А. Lowe. «Етимології» зустрічаються також в інших ірландських текстах середини-кінця VII століття. Наприклад в «Twelve Abuses of the Age», що написаний ймовірно до 650 року (Lowe, 1956, с. 7).

Англійський вчений Альдхельм знав і використовував роботи Ісидора Севільського вже в кінці VII століття. Відомо, що роботи Ісидора Севільського справили великий вплив на розвиток англо-саксонського інтелектуального життя в епоху Беди Преподобного, що набуло свого бурхливого розвитку в кінці VII початку VIII століть. Сам Беда, найбільш досліджуваний вчений того періоду, широко використовував «Етимології» в своїх роботах.

Також, в цей період «Етимології» використовуються в Каролінгській освітній програмі в Галлії, де Ісидор був відомий ще в середині VII століття. Один з учнів Алкуїна (804), найвпливовіший діяч «Каролінгського відродження» Рабан Мавр (856), іменований Просвітителем Німеччини, в своєму відомому трактаті «Про природу речей» і в трактаті «Про все Святе Письмо» використовує «Етимології» Ісидора. Таким чином навіть такі авторитетні автори як Беда Преподобний і Рабан Мавр прямо або перефразовуючи в своїх працях використовують «Етимології» Ісидора. У тому числі завдяки цьому вплив «Етимологій» пронизує все пізнє середньовіччя, з середини XI і до кінця XV століття. У цей період «Етимології» розцінювалися як одна з найбільш авторитетних праць (Blair, 1970).

Носіями християнської педагогіки та освіти в ранньому середньовіччі були служителі католицької церкви. В освітніх методах католицизму простежувалися елементи авторитарності, а ідеалом була усереднена віруюча особистість, але все ж освічена частина духовенства зберегла античний спадок. Хоч багато ідеологів християнства неприязно ставилися до античного «язичницького» виховання. «Негоже одними і тими ж вустами підносити хвалу Юпітеру і Ісусу Христу», – писав папа Григорій I (VI ст.), вимагаючи усунути з програми освіти греко-римську літературу.

Зразок виховання повинно було давати чернецтво, ідеалом якого проголошувалося моральне виховання шляхом постів, старанного читання релігійних текстів, усунення пристрасті до земних благ, самоконтролю бажань, думок, вчинків. Католицька церква, будучи духовним центром середньовічного суспільства, з одного боку, відкидала античну освітню традицію як «язичницьку» мудрість. А з іншого боку, вже в пізні часи раннього середньовіччя існувала невелика група християнських богословів і педагогів, які прагнули врятувати залишки греко-римської освіченості.

Вчений світ раннього середньовіччя не забув і античних традицій. Їх дотримувався Августин Блаженний (354-430 рр.), який запропонував модель навчання кліриків. Боецій (бл. 480 – 524 рр.) і Кассиодор створили перші середньовічні підручники з арифметики, логіки, музики і т. д., програми середньовічних навчальних дисциплін – семи вільних мистецтв, витоки якої йдуть з римської епохи. Не були забуті постулати античної педагогіки. Так, в трактаті «Формули благородного життя» архієпископа Мартіна де Брага (VI ст.) рекомендувалося будувати виховання на заповідях, сформульованих стоїками: розсудливість, обережність і обачність, мужність, справедливість і помірність (Джуринский, 2012, с. 675).

В ранньосередньовічній Європі склалися два основних типи церковних навчальних закладів: єпископальні (кафедральні) школи і монастирські школи. Церковні школи існували вже в V ст., але вони були доступні, перш за все, для вищих станів. Школи готували служителів для церкви (внутрішня школа) і навчали мирян (зовнішня школа). Навчальні заклади елементарної освіти іменували малими школами, підвищеної освіти – великими школами. У школах навчалися тільки хлопчики і юнаки (в початкових школах – 7-10-річні, у старших школах – доросліші).

Навчали в церковних школах підвищеної освіти за програмою семи вільних мистецтв. Перші організаційні форми такої програми для середньовічної Європи створили філософи-педагоги Марціан Капела, Боецій, Кассиодор, Ісидор, Алкуїн. Підручники цих авторів за програмою семи вільних мистецтв користувалися популярністю аж до XIV ст. Канон семи вільних мистецтв зазвичай включав такі дисципліни: граматику, діалектику, риторику, географію, астрономію, музику, арифметику.

Граматику була головним навчальним предметом. Вивчення латини починалося з елементарних правил, освоєння найпростіших фраз (правила були надскладними, наприклад, знаки пунктуації з'явилися тільки в VIII ст.), при навчанні граматиці користувалися підручниками Прісципіана, Доната, Діомеда, Алкуїна (до IX ст.), Ратерія (в X ст.), Александра (до XV ст.). Поступово підручники спрощувалися, ставали доступнішими. Наприклад, в навчальному посібнику Александра латинська граматику і Біблія викладалися в римованому вигляді.

Після засвоєння граматики переходили до вивчення літератури.

Спочатку читали короткі літературні тексти. Далі приступали до правил віршування, читали поетичні твори. Учитель розповідав про особу поета, коротко повідомляв зміст його творів. Вибір літератури був вкрай консервативний. Вивчалися, перш за все, твори отців церкви (наприклад, Пруденція, Седулея). У програму входили твори давньоримських авторів – Сенеки, Катона, Орозія і деяких інших. Діалектика і риторика вивчалися одночасно. Перша вчила правильно мислити, будувати аргументи і докази, тобто часто виступала і як логіка; друга – побудові фраз, мистецтву красномовства, яке високо цінувалося служителами церкви і аристократією. Вивчення філософії і діалектики спиралося, насамперед, на твори Аристотеля. Заучували також тексти Августина Блаженного та інших отців церкви. У перші століття середньовіччя риторику вивчали по Квінтіліану і Цицерону, потім – по Алкуїну, з X ст. – знову по Квінтіліану.

Географія і геометрія давали уявлення про влаштування життєвого простору за допомогою чисел. Число відмежовувалося від просторової форми. Кожна цифра відповідала своїй геометричній фігурі. У співвідношенні фігур і чисел шукали глибокий морально-філософський сенс. Власне геометрію вивчали по мізерним уривкам з Евкліда. Основні географічні відомості черпали з арабських джерел. Астрономія носила, перш за все, прикладний характер і була пов'язана з обчисленнями низки численних церковних свят. Школярі повинні були напам'ять знати «Цізіо-ланус» – обрядовий церковний календар з 24 віршів. Вивчали птолемеєву систему світу. В силу нерозвиненості власних астрономічних знань в навчанні використовували праці арабських астрономів, на основі яких були створені перші європейські трактати (наприклад, «астрономічні таблиці» Альфонса Кастильського (XII ст.)).

У музичній освіті перевага віддавалася духовній та світській музиці. Її сприймали як відображення гармонії між природою і людиною, суспільством і Богом. Інструментальній музиці навчали за допомогою нот, позначених літерами алфавіту.

Універсальними методами навчання були заучування і відтворення зразків. Посидючість та сумлінність визнавалися найкращими способами оволодіння християнським шкільним знанням. «Скільки напишуть букв на пергаменті школярі, стільки ударів вони завдадуть дияволу» – таким був девіз середньовічної школи (Джуринський, 2012, с. 675).

Впродовж VII - XII ст. шкільна освіта поступово виходить за стіни церков і монастирів. Це проявилось, перш за все, у створенні т.зв. міських шкіл та університетів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Соборні школи були в основному орієнтовані на академічне благополуччя дітей дворянства. Оскільки його призначення було у тому, щоб підготувати їх до кар'єри в церкві, дівчатка не залучалися до подібних шкіл.

У школах виник попит на викладання владних, державних та інших церковних справ. У школах навчалося менше 100 учнів (приблизно 20-40). Учні повинні були продемонструвати значний інтелект і вміти справлятися з вимогливим навчальним навантаженням. З огляду на те, що книги були також дорогими, студенти практикували запам'ятовування лекцій своїх вчителів. Соборними школами в той час в основному управляла група служителів, і вони ділилися на дві частини: молодша школа, яка призначалася для молодших школярів, що згодом стала початковою школою. Потім була старша школа, в якій навчалися старші учні. Пізніше вони стануть середніми школами.

Предмети, що викладалися в соборних школах, варіювалися від літератури до математики. Основними дисциплінами були сім вільних мистецтв: граматики, астрономія, риторика (або мова), логіка, арифметика, геометрія і музика. На уроках граматики учнів навчали читати, писати і говорити на латині, яка на той час була універсальною мовою в Європі. Астрономія була необхідна для розрахунку дати і часу. Риторика була основним компонентом вокальної освіти. Логіка складалася з критеріїв обґрунтованих або помилкових аргументів, особливо в теологічному контексті, а арифметика служила основою для кількісних міркувань. Студенти читають оповідання і вірші на латині таких авторів, таких як Цицерон та Вергілій. Як і в наші дні, соборні школи були розділені на початкові і вищі школи з різними навчальними програмами. Навчальна програма початкової школи була складена з читання, письма та псалмодії (спів псалмів), в той час як навчальною програмою середньої школи був тривіум (граматика, риторика і діалектика), інші гуманітарні науки, а також вивчення Писання і пастирське богослов'я.

В перспективі досліджуваної тематики бажано розглянути процес формування протоуніверситетів із єпископальних шкіл, що є закономірним етапом у виникненні перших університетів у Західній Європі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Джуринський А. Н. История педагогики и образования. Москва, 2012. 675 с.
 Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в Средние века / пер. с фр. А. Руткевич. Санкт-Петербург, 2003. 160 с.
 Севильский Исидор. Этимологии, или Начала : в XX кн. Санкт-Петербург : Евразия, 2006. Кн. I-III. 352 с.
 Уколова В. И. Античное наследие и культура раннего средневековья: Конец V – середина VII века. Москва, 2016. 320 с.
 Blair P. H. The World of Bede. London, 1970. 331 p.
 Lowe E. A. Codices Latini Antiquiores. Oxford : University Press, 1956. 96 p.
 Riché P., Contreni J. J. Education and culture in the Barbarian West, sixth through eighth centuries. Columbia : University of South Carolina Press, 1976. 417 p.
 Saxl F. Lectures. London: Warburg Institute, 1957. 608 p.
 Schools. Catholic Encyclopedia / ed. Herbermann Charles. New York : Robert Appleton Company, 1913. 50 p.
 Stockton E. W. The Major latin works from John Gower: The Voice of One Crying and The Tripartite Chronicle. Seattle, 1962. 503 p.
 The Etymologies of Isidore of Seville translated, with introduction and notes, with the collaboration of Muriel Hall / S. A. Barney et all. Cambridge, 2006. 475 p.
 The Parisiana Poetria of John of Garland / ed. T. Lawer. New Haven, 1974. 352 p.
 Thompson E. A. The Goths in Spain. Oxford : Clarendon Press. 1969. 358 p.

REFERENCES

- Barney, S. A., Lewis, W. J., Beach, J. A., & Berghof, O. (2006). *Cambridge The Etymologies of Isidore of Seville translated, with introduction and notes, with the collaboration of Muriel Hall*. Cambridge.
 Blair, P. H. (1970). *The World of Bede*. London.
 Charles, H. (Ed.). (1913). *Schools. Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company.
 Dzhurinskij, A. N. (2012). *Istoriya pedagogiki i obrazovanija [History of pedagogy and education]*. Moskva [in Russian].
 Lawer, T. (Ed.). (1974). *The Parisiana Poetria of John of Garland*. New Haven.
 Le Goff, Zh. (2003). *Intellektualy v Srednie veka [Intellectuals in the Middle Ages]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
 Lowe, E. A. (1956). *Codices Latini Antiquiores*. Oxford: University Press.
 Riché, P., & Contreni J. J. (1976). *Education and culture in the Barbarian West, sixth through eighth centuries*. Columbia: University of South Carolina Press.
 Saxl, F. (1957). *Lectures*. London: Warburg Institute.
 Sevil'skij, Isidor (2006). *Jetimologii, ili Nachala [Etymology, or the Beginning]* (Vol. I-III). Sankt-Peterburg: Evrazija [in Russian].
 Stockton, E. W. (1962). *The Major latin works from John Gower: The Voice of One Crying and The Tripartite Chronicle*. Seattle.
 Thompson, E. A. (1969). *The Goths in Spain*. Oxford: Clarendon Press.
 Ukolova, V. I. (2016). *Antichnoe nasledie i kul'tura rannego srednevekov'ja: Konec V – seredina VII veka [Antique Heritage and Culture of the Early Middle Ages: End V - Mid VII Century]*. Moskva [in Russian].

SAIBEKOV MAKSYM

Place of study: *Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University*Country: *Ukraine*Email: *maksimsaybekow@gmail.com***HISPAL EPISCOPAL SCHOOL AS A CENTER OF EDUCATION IN VISIGOTHIC SPAIN**

This article discusses the problems of the organization and activities of episcopal schools. The process of the origin and formation of one of the first educational schools in Western Europe is shown. It is also worth noting that a similar organization of the VII century implied the integration of intellectual life in the life of society and the country. The rise of such an educational level in the Visigoth kingdom was reinforced by the activities of an educated clergyman and Roman intellectual tradition.

The article attempts to trace the formation of the first universities in Europe.

It was in such institutions that a type of educated person was produced that met the requirements of that era, mastered knowledge not only to serve God, but also to replenish and transfer this knowledge in the interests of science itself.

This article reveals the principles of medieval Christian education, reflecting the main stages of the organization of the school and highlighting the seven main disciplines that were studied at all stages. In conclusion, it was noted that gradually, on the basis of episcopal and monastery schools appeared universities until the 15th century. Classes at universities continued throughout the day (from 5:00 a.m. to 8:00 p.m.). The main form of training was lecturing by a professor.

The year 476 is considered by historians as a milestone in the history of Western Europe. This year the Western Roman Empire ceased to exist and the history of medieval Europe itself began. Migration of Germanic tribes of the 5th-6th centuries influenced the level of ancient culture. However, the decline of culture and education did not happen, which will be reflected in this article. Of course, we cannot deny the shifts in the socio-economic development of Western Europe associated with the transition to subsistence farming and the disruption of economic and cultural ties. The consequence of these phenomena was the extreme limited horizons of the people of that time, but the clergy nevertheless preserved and passed on knowledge to the next generations.

Consider the thesis that in the early Middle Ages the decline in education and culture was associated with a significant influence and dominance of church-feudal ideology in Western Europe, the bearer of which was the Catholic Church.

The development of medieval education is associated with the development of church education, since knowledge was necessary for teaching church dogma, the mastery of which was required for people who wanted to be baptized, and church servants in the fight against heretics and pagans. The church took over the issues of education and upbringing, formed a new type of school - Christian, where Latin became the language of instruction. The pedagogical ideas of the Middle Ages considered the world as a "school of Christ", in which the meaning of the life of every person is knowledge of God.

Key words: *cathedral (episcopal) school; education; seven liberal arts; Dark ages; early Middle Ages; Isidore of Seville; Visigothic Spain. Одержано 03.09.2019.*

УДК 37.013.74

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196679>**ВАСИЛЬ ФАЗАН**

ORCID: 0000-0002-9823-3704

*(Полтава)*Place of work: *Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University*Country: *Ukraine*E-mail: *Fazanvv@gmail.com***СУТЬ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ**

У статті розкрито суть порівняльної педагогіки як науки, яка існує в американській педагогічній думці, з'ясовано її провідні категорії, а саме: предмет, об'єкт, завдання, методи, підходи і функції. Установлено, що предметом компаративістики американські фахівці вважають освітні системи різних країн, а об'єктом – стан і основні тенденції розвитку освіти в сучасному світі. До основних завдань порівняльної педагогіки компаративісти відносять: визначення спільних рис, подібностей і відмінностей між різними освітніми системами; виявлення чинників, які впливають на розвиток освітніх систем; планування і прогнозування освіти в різних країнах.

Зокрема, з'ясовано, що компаративістика є наукою міждисциплінарною й використовує як загальнонаукові методи (теоретичні та експериментально-емпіричні), так і методи суміжних з нею наук (порівняльний, описовий, історичний, статистичний, структурний тощо). Доведено, що методологічну основу компаративістських досліджень складають такі підходи: цивілізаційний, антропологічний, синхронний та діахронічний. Вивчення науково-педагогічних праць свідчить, що вчені виділяють такі функції порівняльної педагогіки, як: пояснювальну, прогностичну, теоретичну, практичну, міжнародно-інтеграційну.

На підставі науково-педагогічної літератури вивчено методологію організації порівняльно-педагогічних досліджень відомими американськими компаративістами, а саме: А. Андерсоном, Дж. Бірідеєм, М. Екштейном, І. Кенделом, Г. Ноем.

Установлено, що методологічне вчення І. Кендела складається з чотирьох етапів, а саме: ідентифікація проблеми; пояснення та інтерпретація; порівняльний аналіз; формулювання принципу та розвитку філософії освіти.

З'ясовано, що метод, запропонований Дж. Бірідеєм, складається з двох частин: країнознавчої та порівняльної.

Доведено, що структура порівняльно-педагогічного дослідження Г. Ноя і М. Екштейна передбачає наступні кроки: ідентифікація проблеми, яка й зумовлює відповідні дані; формулювання попередніх гіпотез у вигляді судження щодо взаємозв'язків між двома або більшою кількістю змінних величин; визначення понять і показників, таких як «відкритість» в освіті; вибір об'єктів для дослідження; збір даних; опрацювання даних; залучення ре-